

Mandela öröksége: uralom után üldöztetés

A búrok, illetve angol gyökerekkel rendelkező fehér afrikaiak ma menekülnek a feketék elől

Nelson Mandela 1918. július 18-án született. Idén éppen százéves lenne a fekete politikus, a szabadság és egyenlőség jelképe, akit az apartheid elleni küzdelme tette híressé. A feketék diszkriminációja után hazájában ma a fehéreket üldözik.

Mandela tevékenységét, illetve a dél-afrikaiak gondolkodását az apartheid határozta meg jelentősen, és többek közt ennek következményei miatt üldözik ma a fehéreket a forró kontinens déli részén. Az apartheid a faji elkülönítés egyik erős formája, amelyet a Dél-afrikai Unióban, illetve annak utódállamában, a Dél-afrikai Köztársaságban alkalmazott a fehér kisebbség a fekete többségi lakossággal szemben egészen 1994-ig.

Az első jelentős európai kolóniát a fekete földrészen a holland Kelet-indiai Társaság alapította 1652-ben a mai Dél-afrikai Köztársaság területén található Fokváros helyén. A Szezei-csatorna megnyitásaig az Afrikát megkerülő hajók fontos kikötője volt a gyarmat, ezért az európai nagyhatalmi viszonyoknak megfelelő kemény harc folyt az ellenőrzéséért. A rövidebb, kevésbé jelentős időszakokat leszámítva a terület holland kézben volt, ráadásul egyre terjeszkedett a földrész központi régióinak irányába. Világgazdasági súlya a 19. század vége felé nőtt meg, amikor felfedezték a terület gyémánt- és aranylelőhelyeit.

Csak fehérek használhatják!

Az 1880-as években a búrok, azaz főleg flamand, kis részben hugenotta (francia), német és fríz származású telepések összeolvadásából létrejött etnikai csoport irtó hadjáratoakat indított a helyi őslakos feketék, a zuluk és busmanok ellen. Falvait felgyújtották, állataikat elhajtották, másokat koncentrációs táborokba zártak. A zuluk később az angolokkal is harcra szálltak, ezt a háborút végül szintén az európaiak nyerték, bár komoly veszteségek árán. 1899-ben a britek az angol-búr háború után a birodalomhoz csatolták a gyarmatot, amely az 1902-es békeszerződés alapján önkormányzati jogot kapott.

A gyarmat megalapítása utáni időkben nem hoztak feketéket korlátozó rendeleteket, 1685-ben viszont már megtiltották, hogy fehér ember feketével házasodjék. A 19. században bevezették a feketék számára az állam területén belüli mozgáshoz szükséges útlevélrendszert, a fehérek azonban ez alól mentességet élveztek. Már e kezdeti intézkedéseket is apartheidnak nevezzük: a búr nyelvű kifejezés faji megkülönböztetést jelent. Amikor az angol telepek elfoglalták az országot, további diszkriminatív törvényeket hoztak. A politikai és gazdasági hatalmat a fehér kisebbség ragadta magához, később pedig csak a fehérek kaptak választójogot.

A lakosságot két részre osztották: a fehérekre, akik a népességnek nagyjából 10 százalékát alkották (később 20 százalékát), és a nem fehérekre, akik a „maradék” 90 százalékot képviselték (később 80 százalék). A közlekedési járműveken sokszor kiírás hirdette, Only White, azaz aki nem volt fehér, az nem foglalhatott helyet a tömegközlekedési járműveken, és akár mérőföldet is gyalogolnia kellett. Külön parkokat hoztak létre a feketéknek és fehéreknek, de voltak közös parkok is, ahol



FOTÓK: WIKIPÉDIA

Mandela apartheidellenes aktivistaként 26 évet töltött börtönben

meg volt szabva padonként, mely etnikum ülhet le. Egyes utcákat csak fehérek használhatták, ahogy számos kocsmát, közmosdót és hasonló publikus helyiséget a tulajdonos hozzáállásától függően. A politikában és gazdaságban vezetői szerepet csak fehérek kaphattak. A feketéket Namibia területén bantuszánokba, azaz törzsi régiókba tömörítették, ahonnan csak engedéllyel lehetett kilépni. Ha egy fehér megvert egy feketét, utóbbi nem üthetett vissza, ellenkező esetben bíróság elé került, és súlyos büntetésre számíthatott.

Afrika első fekete elnöke

A Dél-Afrikai Unióban 1948. május 26-án megtartott választás fordulópontot jelentett az ország történetében. A választás előtt nyilvánvaló volt, hogy a két szembenálló párt gyökeresen eltérő álláspontot képvisel az ország különböző etnikai csoportjainak együttélésével kapcsolatban. Az addig ellenzékben politizáló Egyesült Nemzeti Párt az etnikai csoportok radikális elválasztását, az apartheidet tűzte ki célul, míg az addig kormányzó Egyesült Párt elképzelhetőnek tartotta a feketék, ázsiaiak és egyéb etnikai csoportok lassú integrációját, jogaik szélesítését. A kizárólag az ország lakosságának akkor nagyjából 20 százalékát kitevő fehérek részvételével megtartott választáson persze a radikális Egyesült Nemzeti Párt győzött. A Dél-afrikai Unióban az egyenlőségért harcoló szervezetek ellen komoly erőszakkal léptek fel, így elképzelhetetlen volt, hogy évtizedekig megdőljön az apartheid rendszere, a választásokon később is a Nemzeti Párt aratott győzelmet.

Nelson Mandela az 50-es évek elején az apartheid- és kormányellenes, úgynevezett ANC párt elnöke lett. Egy kampányuk után letartóztatták többedmagával és megtiltották, hogy részt vegyen gyűléseken, nem mehetett be bizonyos épületekbe, például a törvényszékekbe. A személyeket megfigyelés alá helyezték, törvény tiltotta, hogy írsaikat bárki közreadja vagy idézze. Mandela és Oliver Tambo – az ANC egyik későbbi elnöke – 1952-ben megnyitotta az első fekete ügyvédi irodát Johannesburgban. Az apartheidtörvények alapján a feketéket kisebb vétségek miatt is börtönbüntetésre ítélték, a munka- vagy földnélkülieket indok nélkül letartóztatták, Mandelák pedig ezeknek az embereknek igyekeztek segíteni.

Az 50–60-as években hol letartóztatták, hol szabadlábon volt. 1960-ban Sharpeville-ben azonban az övezetátlépési engedély ellen tüntető feketék közül 69-et meggyilkoltak. Később Umkhonto we Sizwe, azaz a Nemzet Lándzsája néven gerilla- illetve szabotázsakciókra felszerelt illegális földalatti katonai szervezetet hozott létre, amelynek ő lett a főparancsnoka. A 60-as évek elején Afrika-szerte adományokat gyűjtött a küzdelemhez. 1964-ben életfogytiglani börtönre ítélték, helyette felesége irányította az apartheidellenes mozgalmat. Mandela végül 26 év után szabadult, miután erős külső nyomásra és a belpolitikai válság miatt végül el kellett törölni a diszkriminatív politikai intézkedéseket.

1994-ben az ANC nyerte az első demokratikus választásokat, és május 9-én Nelson Mandela lett az új parlament és Dél-Afrika első fekete elnöke, 1993-ban pedig Nobel-békedíjat kapott. 2013 decemberében hunyt el 95 évesen. A Dél-afrikai Köztársaság első fekete bőru elnökét sokan kritizálták, amiért Fidel Castrót tartotta példaképének, ugyanakkor a feladata sem volt könnyű, hiszen eleget kellett tennie a feketék feltörekvő igényeinek és a fehérek félelmeinek leküzdése is megoldásra várt. Utóbbi, úgy tűnik, nem sikerült.

1994-ben az ANC nyerte az első demokratikus választásokat, és május 9-én Nelson Mandela lett az új parlament és Dél-Afrika első fekete elnöke, 1993-ban pedig Nobel-békedíjat kapott. 2013 decemberében hunyt el 95 évesen. A Dél-afrikai Köztársaság első fekete bőru elnökét sokan kritizálták, amiért Fidel Castrót tartotta példaképének, ugyanakkor a feladata sem volt könnyű, hiszen eleget kellett tennie a feketék feltörekvő igényeinek és a fehérek félelmeinek leküzdése is megoldásra várt. Utóbbi, úgy tűnik, nem sikerült.

Az 50–60-as években hol letartóztatták, hol szabadlábon volt. 1960-ban Sharpeville-ben azonban az övezetátlépési engedély ellen tüntető feketék közül 69-et meggyilkoltak. Később Umkhonto we Sizwe, azaz a Nemzet Lándzsája néven gerilla- illetve szabotázsakciókra felszerelt illegális földalatti katonai szervezetet hozott létre, amelynek ő lett a főparancsnoka. A 60-as évek elején Afrika-szerte adományokat gyűjtött a küzdelemhez. 1964-ben életfogytiglani börtönre ítélték, helyette felesége irányította az apartheidellenes mozgalmat. Mandela végül 26 év után szabadult, miután erős külső nyomásra és a belpolitikai válság miatt végül el kellett törölni a diszkriminatív politikai intézkedéseket.

1994-ben az ANC nyerte az első demokratikus választásokat, és május 9-én Nelson Mandela lett az új parlament és Dél-Afrika első fekete elnöke, 1993-ban pedig Nobel-békedíjat kapott. 2013 decemberében hunyt el 95 évesen. A Dél-afrikai Köztársaság első fekete bőru elnökét sokan kritizálták, amiért Fidel Castrót tartotta példaképének, ugyanakkor a feladata sem volt könnyű, hiszen eleget kellett tennie a feketék feltörekvő igényeinek és a fehérek félelmeinek leküzdése is megoldásra várt. Utóbbi, úgy tűnik, nem sikerült.

Fordult a kocka

A búrok, azaz a fehér afrikaiak leszármazottai ma a dél-afrikai lakosságnak mindössze 10 százalékát teszik ki. Számuk több ok miatt is csökkent: az 1994-es rendszerváltásig mintegy 2,5 millió ember volt búr származású, az apartheid megszűnése utáni bűnözés hatására nagyjából 1 millió fehér hagyta el hazáját. A feketék ugyanis üldözni kezdték a

fehéreket. Az Euronews szerint a 90-es évek óta a fehér afrikaiak között is egyre több az elszegényedett ember. Egyesek szerint ma már a fehérek jutnak nehezen vezetői pozícióba a politikai, illetve gazdasági szektorban. Más beszámolók szerint, bár már a feketék is szerepet vállalhatnak, még mindig a fehérek kezében van a vezetés.

Ma azonban sok fehér család nyomorog, és élelmiszersegélyre szorul, bár a nyomorgó feketék még mindig jóval nagyobb számban találhatók az országban. Ugyanakkor több ezer fehér ember él táborokba tömörülve, több ezren pedig elmenekültek. A menekültek nagy része farmer, aki a szélsőséges feketék elől eddig Új-Zélandra vagy éppen Magyarországra jutott. A helyszíni riportokat készítő hírcsatornák adatai változók, van, ahol 1994 óta tízezer, máshol kilencvenezer fehér halálos áldozatról beszélnek.

A Dél-afrikai Köztársaság első fekete bőru elnökének feladata nem volt könnyű, hiszen eleget kellett tennie a feketék feltörekvő igényeinek és a fehérek félelmeinek leküzdése is megoldásra várt.

Az országban az egészségügyi ellátás a városokban jó, a vidéki körzetekben azonban gyatra. A fekete népességen belül az alultápláltságból fakadó halandóság és a gyermekhalandóság gyakoribb, mint az össznépszerűség más csoportjaiban. A Föld ásványkincsekben leggazdagabb országai közé tartozik Dél-Afrika, a kontinens gazdaságilag legfejlettebb, legiparosodottabb állama, számos gyönyörű várossal. A világ aranytermelésének több mint 45 százalékát adja, de nagy mennyiségű uránt, gyémántot, platínát, vasat, vanádiumot, mangánt, krómot, rezet, azbesztet és kőszénat, grafitot, nióbi-umot, kolumbitot bányásznak. A gazdasági helyzetet 1994 óta sokat romlott, az AIDS pedig gyakorlatilag népbetegségnek számít számos más súlyos kór mellett.

KÁDÁR HANGA



Ma Johannesburg részben biztonságosnak mondható város Dél-Afrikában, a köztársaságban viszont a gazdaság helyzete 1994 óta folyamatosan romlik